

הקדמת הרב המחבר זצ"ל

אמר המחבר: החבור הזה לא חברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את הידוע להם כבר ומפרסם אצלם פרסום גדול. כי לא תמצא ברוב דברי אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל. אלא ישפני רוב פרסומם וכנגד מה שאמתם גלויה לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד והשקחה רבה. על כן אין התועלת הנלקט מזה הספר יוצא מן הקריאה בו פעם אחת. כי כבר אפשר שלא ימצא הקורא בשכלו חדושים אחר קריאתו שלא היו בו לפני קריאתו, אלא מעט. אבל התועלת יוצא מן החזרה עליו וההתמדה. כי יזכרו לו הדברים האלה הנשפכים מבני האדם בטבע, וישים אל לבו חוכתו אשר הוא מתעלם מפניה.

(מ/ס, י"ט"ג)

פרק א

מצות יראת ה' ולמודה

א. פנימיות היראה וטבעיותה

בהקדמה לספר מסלתי ישרים כתב החסיד ז"ל, שהענינים הנרונים בספרו אמתתם גלוי לכל, אלא שנשכחים בטבע ההרגל של פרסומם ופשיטותם. הנה באמת ענין העבודה בכלל והיראה והאהבה וההכנות ידועים לכל, אבל הידיעה היא רק ידיעת השם לבדו ולא הכונה שהשם נושא בקרבו. כי לפי קדושת עמקי חכמת היראה, שכל החכמות הן הצעות והכנות להם, לא יודעו לאדם מצד הדיבור החיצוני, אלא בהגיון הלב כדיבור הפנימי. וזהו בעצמו סבת ההעלם שלהם: מצד שהמון האנשים, אפילו החכמים, מורגלים בחכמות, שבהן ענינן שוה כדיבור הפנימי. כמו כדיבור החיצוני, ורוב החכמות כשידובר בהן יוכר מצד הדבור ערך העומק שבהן וההכרח לעיין בהן עד שידען, ואי אפשר לשום בעל-שכל שהוא יצייר לו שהוא יודע אותן אם לא ידען, משא"כ כל עניני חוכות הלב, שהמאמרים בעצמם אינם בחיצוניותם לפי עומק החכמה שבהם, כי לא נוסד בלשון כלל לדבר בכל פרטי ההכנה כפי הדרוש להם, ומי שאינו מתבונן לאשורם של דברים יחשוב שידוע הוא הדברים בידיעות השמות. על כן החוכה היא לעיין שיהי' מכיר הדברים בהכרה פנימית. וממילא יתרחבו אצלו הדברים שמביאים לאותה ההכרה. עד שיעלה בידו להעניק מטוב ידיעתו גם לזולתו.

(מ/ס, א"ז)

פרק א

חשובה טבעית, אמונית, שכלית

אח התשובה אנו מוצאים בשלש מערכות: א) חשובה טבעית, ב) אמונית, ג) חשובה שכלית.

בחשובה הטבעית יש שני חלקים: חשובה טבעית גופנית וחשובה טבעית נפשית.

הגופנית סובבת את כל העבירות נגד חוקי הטבע, המוסר והתורה, המקושרים עם חוקי הטבע, שסוף כל הגנה רעה הוא להביא מחלות ומכאובים, והרבה סובל מזה האדם הפרטי והכללי. ואחרי הבירור שמתברר אצלו הדבר, שהוא בעצמו כהנהגתו הרעה אשם הוא בכל אותו דלדול החיים שבא לו, הרי הוא שם לב לתקן את המצב, לשוב לחוקי החיים, לשמור את חוקי הטבע, המוסר והתורה, למען ישוב ויחיה וישבו אליו החיים בכל רענותם. המדיצינה עוסקת בזה אמנם הרבה, אבל לא נשתכללה כפי הנראה עדיין לגמרי עבודה גדולה זו, ולא נמצא עדיין הפתרון הנכון לכל שאלות התשובה הגופנית. עד כמה שיש בגכולות החיים להחזיר לאדם את כל האבוד ממנו מצד החטאים מהרסי הגוף וכחותיו, וכפי הנראה מקצוע של תשובה זו תלוי הוא, כקשר חזק, ביתר חלקי התשובה הרוחנית-הטבעית, האמונית והשכלית.

יותר פנימית היא התשובה הטבעית הנפשית והרוחנית. הוא מה שקוראים "מוסר כליות". טבע הנפש האנושית הוא ללכת בדרך ישרה, וכשסר מן הדרך, כשנפל בחטא, אם נפשו עדיין לא נשחתה לגמרי, הרי החוש הזה של הישרות מדאיב את לבבו והוא מתמוגג מכאב, והוא מזדרז לשוב לתקן את המעוות, עד אשר ירגיש כי נמחה חטאו. חלק זה של התשובה הוא מסובך הרבה מאד, תלוי הוא בתנאים רבים פנימיים וחיצוניים, ויש בו כמה דרכי הטעה, שחובה היא להשמר מהם, אבל מ"מ הוא אחד היסודות, שתוכן התשובה נשען עליהם.

אחרי התשובה הטבעית באה האמונית, היא החיה בעולם ממקור המסורת והדת. שהיא עוסקת הרבה בתשובה. התורה מבטיחה לשבי פשע סליחה. חטאות היחיד והעבור נמחים ע"י תשובה. הנביאים מלאים הם דברים נשגבים ע"ד התשובה. בכלל כל ערך התוכחה התורנית בנוי הוא על התשובה האמונית. במעמקיה ישנם פרטים לאין חקר, אשר אך כלליהם היסודיים דורשים הרחבת דבורים ובאורים רבים.

התשובה השכלית היא אותה שכבר רכשה לה את הטבעית והאמונית, שכבר באה למדרגה העליונה, אשר לא רק צער גופני או נפשי ורוחני, ולא רק השפעת המסורת והקבלה, אם מפחד עונש או רשם כל דבר חק ומשפט הבא מהן אל פנים הנפש, גורמים הם את התשובה, כי"אם הכרה ברורה, הכאה מהשקפת העולם והחיים השלמה, אשר עלתה למעלחה אחרי אשר התפקיד הטבעי והאמוני כבר רשמו בה יפה את רשומיה.

תשובה זו, הכלולה מהקודמות, היא מלאה כבר אור אין קץ, היא באה להפך את החטאים כולם לזכויות, מכל השגיאות היא מוציאה למודים נשגבים, ומכל ההשפלות עליות נהדרות. זאת היא התשובה שעיני כל אליה נשואות, שהיא מוכרחת לכא ושופה לכא.

(אחרי המלה)